

Matti O. Hannikainen^a

”Kaikki eivät halua kaatopaikkaa” – tapaustutkimus Laajalahden kaatopaikasta

‘Not everyone wants a dump’

– A Case Study on the Sanitary Landfill Site at Laajalahti

In the early 1960s, Finland was a rapidly urbanizing country which as a process increased the amount of all sorts of waste materials produced in the growing cities. The city of Helsinki as well as the neighbouring township of Espoo experienced difficulties in locating suitable sites for their mounting waste. As a solution, Espoo proposed Laajalahti bay located between Helsinki and Espoo as a site for a new sanitary landfill. The city of Helsinki accepted the proposal setting up a joint committee to plan the landfill site in October 1963. The planning progressed slowly however given crucial changes in legislation over water conservation and in attitudes about waste management and nature conservation before the planning of the site was abandoned in May 1973. This article on environmental history analyses the conflicting perspectives over the proposed landfill site. Hence, it sheds new light on the growing impact of nature conservation as well as environmental awareness in the municipal governance in Finland.

Keywords: Helsinki, Espoo, Laajalahti, waste management, sanitary landfill, nature conservation, environmental history

Johdanto

Tämä artikkeli käsittelee Laajalahdelle 1960-luvulla suunniteltua kaatopaikkaa, josta teki erityislaatuinen se, että sitä ei perustettu huolellisesta suunnittelusta huolimatta. Pahoin saastuneen ja aikansa mittapuulla lähes merkityksettömän merenlahden täyttämistä jätteillä ei pidetty aluksi ongelmana, mikä heijasti yleistä käsitystä merenlahtien sopivuudesta kaatopaikoiksi. Osana ympäristöherätystä suomalaiset huomasivat niin teollistumisen kuin kaupungistumisen seurauksena yhteiskuntansa jäteongelmien kuten kaatopaikkojen muuttuneen ”ihmisen terveyttä ja hyvinvointia uhkaaviksi” (Leino-Kaukiainen 1999, 36). Samalla suhtautuminen jäljellä oleviin luonnonympäristöihin kuten merenlahtiin muuttui, mikä vaikutti keskusteluihin Laajalahden käytöstä. Suunnitteluprosessin sijaan tarkastelen eri toimijoiden esittämiä näkemyksiä suunnittelusta kaatopaikasta. Pysin vastaamaan seuraaviin pääkysymyksiin: Mistä syystä Laajalahti valikoitui uudeksi kaatopaikaksi? Ketkä osallistuivat kaatopaikan suunnittelusta käytyyn keskusteluun? Miten suunnittelusta kaatopaikasta käydyt keskustelut heijastivat ympäristötietoisuuden leviämistä Espoossa ja Helsingissä?

Tapauksena Laajalahden kaatopaikan suunnittelu ilmensi ympäristötietoisuuden vaikutusta kuntien maankäyttöön 1960- ja -70-lukujen taitteessa. Kaatopaikkaa suunniteltiin

Laajalahdelle vajaan kymmenen vuotta syksystä 1963 aina kevääseen 1973. Ajallisesti se edelsi ympäristökamppailujen ensimmäistä aaltoa (Rannikko 1994). Kaatopaikkaa suunnittelivat Espoon kauppala ja Helsingin kaupunki, joten suurin osa siitä käydyistä keskusteluista oli hallinnollisia. Kuitenkin suunniteltu kaatopaikka nousi kahdesti julkiseen keskusteluun. Tavanomaisesta rakenteesta poiketen artikkeli etenee kronologisesti seuraten tapauksen aikajännettä. Ensimmäiseksi tarkastelen Espoon kauppalan ja Helsingin kaupungin tarvetta uudelle kaatopaikalle. Artikkelin toisena osana pohdin näkemyksiä Laajalahdesta luontona. Kolmannessa osassa tarkastelen tarkemmin keväällä 1966 käytyä julkista keskustelua. Neljäntenä osana pohdin perusteita jättää kaatopaikka perustamatta.

Teoreettinen viitekehys ja käsitteet

Tutkin yhden kaatopaikan suunnittelua ja siitä käytyjä keskusteluja. Laajalahdelle suunniteltu kaatopaikka tarjoaa ikkunan yksittäiseen aikaan liitettyistä näkemyksistä, joista voidaan tulkita tutkittavan aikakauden luontoon liitettyjä arvoja sekä näiden muuttumista (Brantz 2007, 196–204). Yksittäisen teorian tai tutkimushypoteesin testaamisen sijaan tarkastelenkin aikalaiskäsitteitä siitä, mitä Laajalahti ympäristönä edusti eri toimijoille ja miten kasvava ympäristötietoisuus vaikutti kunnallishallintoon. Suunnitellusta kaatopaikasta käydyt keskustelut heijastivat yhtäältä kunnallishallinnon teknisten toimialojen, etenkin jätehuollon, välttämättömyyttä korostavia näkemyksiä. Toisaalta ne heijastivat luonnon- ja ympäristönsuojelua korostavia uusia, osin tieteellisestikin perusteltuja näkemyksiä Laajalahden merkityksestä ja sen käyttömahdollisuuksista, etenkin sen suojelusta. Jaan nämä keskustelut teknis-taloudelliseen ja suojelukeskusteluun. Ensinnä mainittu korosti uuden kaatopaikan merkitystä osana modernin kaupungistuvan yhteiskunnan kasvua. Jälkimmäinen puolestaan korosti Laajalahden luonnon, lajiston ja maiseman ainutkertaisuutta ja arvoa.

Erityisen tapauksesta teki se, että Laajalahti oli ihmisen jo pahoin saastuttama, mutta silti lajistoltaan rikas, maisemaltaan luonnollinen ympäristö. Laajalahti ei ollut ainutlaatuinen ympäristö paikallisesti tai kansallisesti. Se ei ollut muodostunut ”pyhäksi” eli Espoon ja Helsingin asukkailla symbolisesti korvaamattomaksi ympäristöksi kuten esimerkiksi Tampereella Pyykin harju osana uuden moottoritien suunnittelua (Laine & Pelttonen 2003, 120). Laajalahden sijainti Espoon ja Helsingin välissä vähensi sen tunnettavuutta verrattuna niin Töölönlahteen ja Vanhankaupunginlahteen kuin muiden kaupunkien keskustojen vesistöihin (Louekari 1999; Kortelainen & Vepsäläinen 2000; Laakkonen & Laurila 2001).

Useissa ympäristöhistorian tutkimuksissa (ympäristö)ongelma politisoituu yksittäisestä kriittisestä tapahtumasta, joka herättää julkisen keskustelun ja johtaa hallinnollisiin toimiin havaitun ongelman ratkaisemiseksi (Laakkonen 2001, 16–21; Schönach 2004, 15). Laajalahden kaatopaikan tapauksen politisoituminen keskittyi kunnallishallinnolliseen keskusteluun yksittäisen merenlahden arvosta ja käytöstä. Tosin keskustelu laajeni julkiseksi suojelukeskusteluksi vuosina 1966 ja 1970. Verrattuna aikaisempiin ympäristöhistorian tutkimuksiin kaupunkien jätehuollosta ja -ongelmista, Laajalahden tapauksessa kyse ei ollut ympäristön saastumisesta tai sen estämisestä. Sen sijaan kyse oli suunnitelmasta käyttää merenlahtea kaatopaikkana. Suunnitelmasta käytyä keskustelua määrittivät jo käytössä olevien kaatopaikkojen haitat. Laajalahden kaatopaikan suunnittelu edustaakin tapausta, jossa ympäristöongelmaan oli mahdollista varautua. Espoon ja Helsingin yhteinen kaatopaikkakomitea suunnitteli kaatopaikan mahdollisimman tiiviiksi ja vähän haittoja aiheuttavaksi. Sitä vastustaneet luonnonsuojelujärjestöjen edustajat puolestaan ymmärsivät Laajalahden arvon luontona ja tiesivät, mitä haittoja kaatopaikka todennäköisesti aiheuttaa.

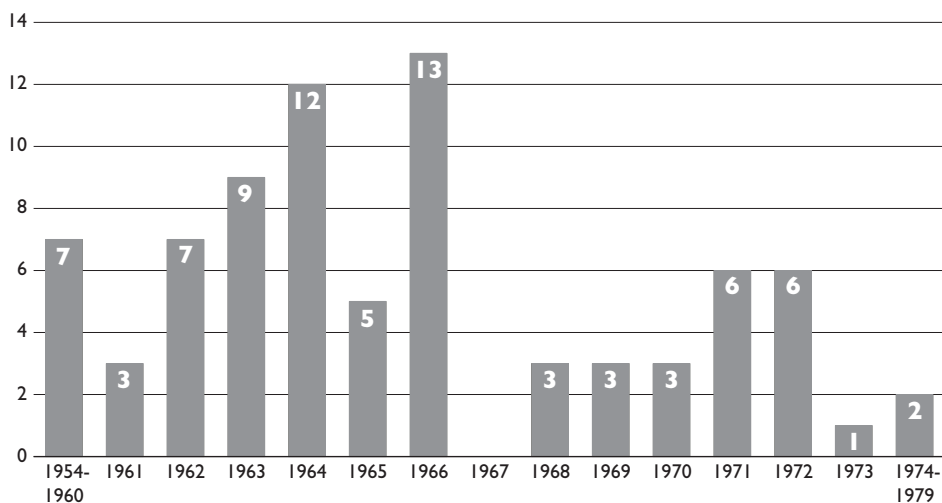
Lähtökohtaisesti kaupunkien jätehuollon historiaa on käsitelty useissa ympäristöhistorian tutkimuksissa. Huomattava osa näistä tutkimuksista on keskittynyt jätehuollon teknisiin ratkaisuihin (Colten 1994; Melosi 2000; Nygård 2001; Lahtinen 2005; McGurty 2006; Schönach 2008; Cooper 2010; Saikkonen 2015; Nygård 2016). Aikalaiskeskustelut sopivista *paikoista* jätteiden hävittämiseksi ovat sitä vastoin jääneet vähemmälle huomiolle (Strasser 1999; Eteläaho 2005). Laajalahden kaatopaikan suunnittelu voidaan nähdä osana suomalaisen yhteiskunnan kaupungistumista sekä tämän varjopuolena kehittyneen kulutusyhteiskunnan aiheuttamaa

tarvetta uusille kaatopaikoille (Nygård 2016, 66–68). Suunnitellun kaatopaikan vastustus voidaan puolestaan nähdä osana toisen maailmansodan jälkeen alkanutta kansainvälistä ilmiötä, jossa kaatopaikkoja vastustettiin sekä luonnonsuojelullisin että esteettisin perustein (Cooper 2010).

Aineisto ja metodit

Artikkelini perustuu sekä alkuperäiselle asiakirja-aineistolle että sanomalehtikirjoituksille. Valitsemani asiakirja-aineisto koostuu Helsingin ja Espoon yhteisen kaatopaikkakomitean (1963–73) ja Espoon kauppalan jätehuoltotoimikunnan (1963–65) säilyneistä asiakirjoista, jotka tarjoavat ainutlaatuisen aikalaisnäkökulman pääkaupunkiseudun jätehuoltoon. Ensin mainitun komitean aineisto on säilynyt kahtena erillisenä arkistokokonaisuutena Helsingin kaupunginarkistossa (HKA). Erityisesti kaupunginhallituksen kokoelmaan liitetty aineistokokonaisuus on tärkeä, koska siihen kuuluvat komitean sihteerin käsikirjoittamat kokousmuistiinpanot komitean neljästä ensimmäisestä kokouksesta. Ne sisältävät virallisia päätöspöytäkirjoja yksityiskohtaisempia virkamiesten esittämiä näkemyksiä suunnitellusta kaatopaikasta. Espoon kauppalan jätehuoltotoimikunnan aineisto sijaitsee Espoon kaupunginarkistosta (EKA). Sen tärkeimmän osan muodostavat toimikunnan yhdeksän kokouksen pöytäkirjat liitteineen. Lisäksi olen käyttänyt asiakirjalähteinä Helsingin kaupunginhallituksen, Espoon maalaiskunnan- sekä kauppalan- ja Helsingin kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirjoja sekä muutamien keskeisten lautakuntien Laajalahdelle kaavailtua kaatopaikkaa käsitelleitä asiakirjoja.

Virallisen hallinnollisen aineiston lisäksi käytän lähteinä sanomalehdissä julkaistuja Laajalahdea käsitelleitä kirjoituksia. Rajasin sanomalehtiaineiston Helsingin kaupunginarkiston lehtileikekokoelmaan sekä Päivälehden säätöön arkiston sähköiseen tietokantaan, johon kuuluvat *Helsingin Sanomat* (HS) ja *Ilta-Sanomat* (IS). Hakusanoilla ”Laajalahti” ja ”kaatopaikka” löysin kaupunginarkiston kokoelmasta peräti 49 lehtileikettä vuosilta 1954–1979, kun taas Päivälehden säätöön tietokannasta kirjoituksia vuosilta 1960–1978 kertyi yhteensä 31 kappaletta. Sanomalehtiaineisto koostui pääosin Laajalahden tilaa ja suunniteltua kaatopaikkaa käsitelleistä uutis- tai mielipidekirjoituksia. Pääkirjoituksia oli vain kaksi – ensimmäinen *Ilta-Sanomissa* heinäkuussa 1962, toinen *Helsingin Sanomissa* huhtikuussa 1966. Lähes puolet (39) lukemistani 80 lehtikirjoituksesta keskittyi vuosiin 1963–66. Eniten lehtikirjoituksia (13) kertyi vuodelta 1966, jolloin suunniteltu kaatopaikka nousi sanomalehdissä käytyyn julkiseen keskusteluun. Sitä vastoin vuosien 1963 ja 1964 lehtikirjoitusten lukumäärät (9 ja 12) heijastivat Helsingin jätehuolto-ongelmaa, jolloin lehdistössä kirjoitettiin laajasti kaatopaikoista. Vuonna 1967 suunnitellusta kaatopaikasta ei julkaistu yhtään lehtikirjoitusta. (kuva 1) Lehtikirjoitusten lukumäärä ilmensi sekä suunnitellun kaatopaikan näkyvyyttä julkisuudessa että siitä käydyn julkisen keskustelun laajuutta.

Kuva 1. Sanomalehtikirjoitusten ajallinen jakauma, 1954–1979.

Figure 1. Newspaper articles in 1954–1979.

Rakennan artikkelini laadulliselle tekstianalyysille ja käytän tutkimusmenetelmänä historian tutkimuksen perusmetodia eli kirjoittamalla tapahtuva päättelyä, joka perustuu valittujen lähteiden kriittiselle tarkastelulle. Lähdekritiikissä yksittäiset lähteet asetetaan oman aikansa arvojen sekä näkemysten yhteyteen, jolloin valittu aineisto luetaan oman aikansa tuottamana tietona. Lähdekritiikintön tutkimus yhdistettynä ymmärtämättömyyteen menneen ajan ihmisen tavoitteista, keinoista sekä heidän kulttuuristaan voi tuottaa esimerkiksi nykyisiä ympäristöongelmia tarkasteltaessa hyvin kyseenalaisia ja epäoikeudenmukaisia näkemyksiä heidän valinnoistaan ja toimistaan (Gandy 2002; Radkau 2008). Keskityn rakentamaan aikalaistekstien kriittisellä luennalla uskottavan tulinnan Laajalahden kehityksestä. Samalla liitän tapauksen osaksi laajempaa keskustelua ympäristösuojelun kehityksestä kunnallishallinnossa 1960- ja -70-luvuilla, mikä on jäänyt vähemmälle huomiolle etenkin ympäristöhistoriassa (Laakkonen & Vuorisalo 2012).

Laajalahden kaatopaikan suunnittelu

Kaatopaikkojen rajallisuus ja kasvavat jätemäärät johtivat 1960-luvun alussa tilanteeseen, jossa Helsinki ja Espoo tarvitsivat uusia kaatopaikkoja. Helsingin ja Espoon nopea väestönkasvu oli kasvattanut samalla niiden tuottamien jätteiden määrää. Espoon väkiluku kolminkertaistui vuosien 1950 ja 1970 välisenä aikana, kun taas Helsingin väestö kasvoi ”vain” noin 40 %, kuten taulukko 1 osoittaa. Jatkuva rakentaminen tuotti entistä enemmän niin rakennusjätettä kuin myös ylijäämämaata. Samoin molempien kuntien kasvava ja vaurastuva väestö kulutti entistä enemmän, mikä puolestaan tuotti lisää yhdyskuntajätettä (Kallenautio 1984, 376; Joukola 1996, 35; Schönach 2008, 232).

Kasvatut jätemäärät muodostuivat ongelmaksi erityisesti Helsingille, jonka jätehuolto laahasi kaupungin materiaalsen kehityksen perässä. Vuonna 1962 Helsingissä toimi vain kaksi kaatopaikkaa (Pasila, 1947–63 ja Vartiokylä, 1954–62), erillinen kompostointilaitos Talissa (1959–69) ja juuri käyttöön otettu Kyläsaaren jätteenpolttolaitos (1962–82) (Leminen *ym.* 1993; Nygård 2001; Toivola 2001; Schönach 2008; Saikkonen 2015). Johtuen jätemäärän kasvusta kaupunginhallitus kehotti elokuussa 1962 kiinteistölautakuntaa huomioimaan ”kaatopaikkojen tarpeen” asemakaavoituksessa (HKA, Kaupunginhallitus 1962; HKA, HS 1962a). Uusia kaatopaikkoja ei ehditty kaavoittaa ennen Vartiokylän kaatopaikan sulkemista kesällä 1962 ja Pasilan kaatopaikan toiminnan päättymistä syksyllä 1963 (Joukola 1996, 33). Helsingin jätehuolto ajautui kriisiin. Kaupungin oli kiireesti löydettävä uusi kaatopaikka. Joulukuussa 1963 kaupunginhallitus hyväksyi väliaikaisen kaatopaikan perustamisen aikaisemmin täyttöalueeksi ehdotettuun Iso-Huopalahden pohjukkaan (HKA, Puhtaanapito-osasto 1959; HKA, Yleisten töiden lautakunta 1963; Leminen *ym.* 1993, 15). Tästä huolimatta yleisten töiden lautakunta piti toisen kaatopaikan perustamista välttämättömytenä.

Helsinkiin verrattuna Espoo oli 1960-luvun alussa huomattavasti enemmän rakentamatonta maata kaatopaikoiksi kuin kaupungissa, olivat Espoon toimivat kaatopaikat osoittautuneet liian pieniksi vastaanottamaan kasvavia jätemääriä. Jo vuonna 1960 Espoo oli vuokrannut ”kaatopaikkapuutteen lieventämiseksi” 10 hehtaarin kokoisen alueen Renlund Oy:n omistamasta Kilon (Mankaan) turvepekkusuolta, jossa oli toiminut pienempi kaatopaikka jo vuodesta 1957 (EKA, Espoo 1960 (1961), 33; Eteläaho 2005, 59). Jäteongelman pahentuessa kunnanvaltuusto hyväksyi yksimielisesti joulukuussa 1962 pidetyssä kokouksessa esitetyn ponnien kunnan jätehuollon parantamisesta (EKA, Kunnanvaltuusto 1962). Yhtenä synä oli Espoon hallinnollinen muutos maalaiskunnasta kauppalaksi, jolla oli maalaiskuntaa suurempi vastuu kunnallisesta jätehuollosta. Espoossa jäteongelman olivat jatkuvasti kasvavat rakennusjäte-

Taulukko 1. Helsingin ja Espoon väestönkasvu, 1950–70. (Helsinki 1970, 55; Espoo 1971, 3)

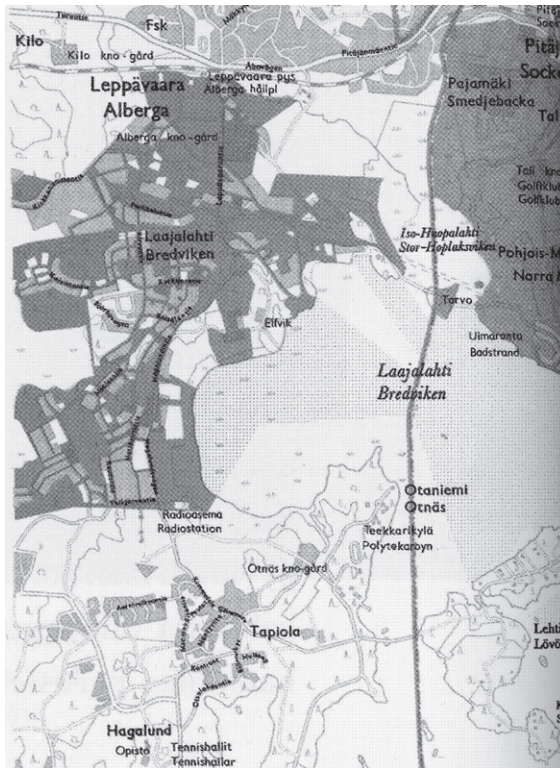
Table 1. The Population Growth in Helsinki and Espoo, 1950–70.

	1950	1955	1960	1965	1970	Yht. henk.	Yht. (%)
Helsinki	369 380	402 058	452 777	498 385	525 628	+156 241	40 %
Espoo	22 776	35 836	53 042	75 228	92 655	+69 879	312 %

ja ylijäämämaamassat, joiden sijoittamiseksi kauppa katsoi tarvitsevänsä uuden kaatopaikan (EKA, Jätehuoltotoimikunta 1963).

Tästä syystä Espoon kauppa ehdotti kaatopaikan sijoittamista Laajalahteen. Lokakuussa 1963 kauppalaan asemakaamatoimisto ehdotti lahden ”varsin laajojen kaislikkorantojen” kaavoittamista ja täyttämistä ”sopivaan korkeuteen jätemaalla” (HKA, Kaatopaikkakomitea 1963c). Huomionarvoista oli se, että Espoolle Laajalahden pohjukka oli alun perin täyttömaakohde, josta rakennettaisiin lopulta puisto – ei yhdyskuntajätteiden kaatopaikka. Suunnitelma heijasti aikansa modernistista suunnittelutraditiota, jossa hyödyttömäksi nähty ympäristö korvattiin paremmin ihmisen tarpeisiin suunnitellulla ympäristöllä. Lokakuun 9. päivä kauppalaan terveydenhoitolautakunta tiedusteli vesialueen omistajalta eli Helsingiltä kaupungilta sen kiinnostusta osallistua Laajalahden käyttämiseen ”rakennusjätteiden” kaatopaikkana. (HKA, Kaatopaikkakomitea 1963a). Helsinki omisti suurimman osan (149 hehtaaria) Laajalahden maa- ja vesialueista, jotka se oli ostanut jo vuonna 1938 (Yrjänä 2013, 97–99, 159). (kuva 2) Espoon ehdotus tarjosi Helsingille tilaisuuden sijoittaa osa kaupungin jätemäärästä sen omistamalle tontille, joka sijaitsi kaupungin ulkopuolella. Kaatopaikkojen kanssa kampaileva kaupunki tarttuikin empimättä Espoon ehdotukseen ja asetti vielä lokakuussa erillisen komitean suunnittelemaan kaatopaikkaa yhdessä Espoon kauppalaan kanssa (HKA, Kaatopaikkakomitea 1963d).

Laajalahdelle ehdotetun kaatopaikan suunnittelu kuitenkin venyi johtuen tehtävän vaikeudesta eli savipohjaisen merenlahden täyttämisestä jätteillä. Samalla alkuperäinen ehdotus Laajalahden täyttämistä ainoastaan ylijäämämaa-aineksilla kuten savella vaihtui Helsingin edustajien vaatimuksesta yhdyskuntajätteiden kaatopaikaksi. Lopullinen suunnitelma kaatopaikan rakentamiseksi valmistui vasta syyskuussa 1965 (HKA, Kaatopaikkakomitea 1963b; HKA, Geotekninen toimisto 1965). Kuitenkaan suunniteltua kaatopaikkaa ei perustettu. Syynä oli se, että Espoo osti läheisen Mankaan suoalueen, jolla toimi jo kauppalaan kaatopaikka,

Kuva 2. Helsingin maanomistus Laajalahdella ja Iso-Huopalahdella vuonna 1957. Kaupungin omistamat maa- ja vesialueet tummennettuina. (Yrjänä 2013, 116–117)

Figure 2. Land owned by the City of Helsinki at Laajalahti and at Iso-Huopalahti in 1957. Areas owned by the City marked in darker shade.

uudeksi pääkaatopaikakseen heinäkuussa 1969 (EKA, Kauppalanvaltuusto 1969). Tammikuussa 1971 Espoon kauppalanhallitus ilmoitti virallisesti päätöksensä Helsingin kaupunginhallitukselle (HKA, Kaatopaikkakomitea 1971). Helsinki ei halunnut luopua suunnitelmasta sijoittaa kaatopaikka Laajalahdelle, mutta joutui lopulta tunnustamaan tosiasiat. Kauppalana Espoolla oli kaupunkiin verrattava täydellinen kaavoitusoikeus (Kolbe 2002, 164; Maisala 2008, 42; Yrjänä 2013, 130). Kaavoittajana Espoo saattoi estää kaatopaikan perustamisen, vaikka Helsinki omisti maa- ja vesialueen. Lopullisen sysäyksen kaatopaikkasuunnitelman hautaamiseen antoi Länsi-Suomen vesioikeus, joka vaati Helsingiltä lisäselvityksiä kahdeksan vuotta aikaisemmin jätettyyn lupahakemukseen. Uusien selvitysten sijaan kaupungininsinööri esitti yleisten töiden lautakunnalle sekä hakemuksesta että suunnitellusta kaatopaikasta luopumista (HKA, Kaatopaikkakomitea 1973b). Lautakunnan esityksestä kaupunginhallitus päätti luopua suunnitelmasta toukokuun 28. päivä 1973, minkä jälkeen kaatopaikkakomitea päätti toimintansa (HKA, Kaatopaikkakomitea 1973a; HKA, Kaatopaikkakomitea 1973c).

Laajalahti ympäristönä

Espoon päätös ehdottaa Laajalahden täyttämistä ei poikennut vielä 1960-luvun alussa vallinneesta tavasta sijoittaa ylijäämämaata ja muita jätteitä. (Lahtinen 2005, 55–56; Nygård 2016, 64–66). Helsingissä Töölönlahtea oli ehdotettu täytettäväksi useasti (Laakkonen & Laurila 2001, 264–266). Vastaavasti kaatopaikkoja sijoitettiin lähes poikkeuksetta rakentamisen kannalta toisarvoisille maa-alueille kuten soille ja mataliin merenlahtiin (Kaatopaikat... 1976, 8; Turpeinen 1995, 271). Esimerkiksi Espoossa 1960-luvun puolivälissä toimineet kaatopaikat sijaitsivat vaikeasti rakennettavilla paikoilla kuten soilla (EKA, Jätehuoltotoimikunta 1965b).

Yhtenä tärkeimpänä perusteluna Laajalahden valintaan tulevaksi kaatopaikaksi oli sen saastuneisuus vesialueena. Sen vettä pidettiin pahoin saastuneena ja uimakelvottomana, mikä johtui Laajalahden lasketuista jätevesistä. Sinne laskivat niin Iso-Huopalahden pohjukassa toimivan Talin jätevedenpuhdistamon (toiminnassa 1957–86) ”puhdistetut” vedet kuin Otaniemen mädättämön vedet (HKA, Kaatopaikkakomitea 1965a). Laajalahden virtasivat myös Iso-Huopalahden laskevat Monikonpuro, jonka varrella sijaitti Leppävaaran avoselkeytsallas, ja Mätäoja, joka virtasi Pitäjänmäen teollisuusalueen halki (HKA, Jätevesikomitea 1969). (kuva 3) Laajalahden vedenlaatua ja sen rantojen ”ränsistymisestä” oli pyritty estämään sekä puhdistamalla jätevesiä että lahden ruoppaamisella. Esimerkiksi vuonna 1961 *Helsingin Sanomat* kirjoitti yleisten töiden lautakunnan hyväksyneen kolme miljoonaa markkaa Iso-Huopalahden ruoppaamiseen lahden vedenkierron parantamiseksi (HS 1961, 5). Toimenpiteistä huolimatta myöhemmät tutkimukset osoittivat, että 1960-luvulla Laajalahden länsiosan vedenlaatu oli erittäin huono ja että sen vesi oli usein jopa hapetonta (Laine *ym.* 2003, 6–7, 24, 28).

Vesien suojeleminen oli yksi 1960-luvun keskeisistä ympäristökysymyksistä niin Helsingissä kuin muualla Suomessa (Suhonen 1994, 94–95; Leino-Kaukiainen 1999, 52–62; Louekari 1999, 192–199; Schönach 2004, 46–47). Sanomalehdet kirjoittivat usein Helsingin alueen vedenlaadusta. Esimerkiksi heinäkuussa 1962 *Ilta-Sanomat* totesi pääkirjoituksessaan huolestuneena, että ”etenkin Laajalahden ja Seurasaaren selät [...] vedet ovat niin saastuneita, että niiden kalat ovat kuolleet hapen puutteeseen.” Lehti piti saastuneiden vesialueiden aiheuttamia terveyshaittoja merkittävinä huomioiden senkin, että Helsinki voisi menettää miellyttävän matkailukaupungin maineensa, jos sen jätevesiä ei saataisi puhdistettua (IS 1962, 3; HKA, HS 1962b). Heinäkuussa 1962 suoritettujen mittausten mukaan esimerkiksi Laajalahden veden happisaturaatio oli vain noin 20 % verrattuna hyvälaatuisen veden yli 90 % saturaatioarvoon. Samoin lahdelta mitatut kolibakteeriluvut olivat huomattavia: Iso-Huopalahden edustan näytteessä oli 222 000 bakteeria, Otaniemen edustalla näytteestä löytyi vielä 55 000 bakteeria, kun taas Munkkiniemen edustalla bakteeriluku oli ”vain” 15 000 (IS 1963a, 10). Niin *Helsingin Sanomat* kuin myös *Viikkosanomat* pitivät Laajalahden saastunutta vedenlaatua tärkeimpänä syynä sen valikoitumiseen kaatopaikaksi (HS 1966c, 4; VS 1966, 28–29). Viitaten Laajalahden vedenlaatuun *Helsingin Sanomat* kirjoitti, että suunnittelun kaatopaikan ”suojamuuri tulee niin tiiviiksi, että likavesi ei pääse sen lävitse pilaamaan Laajalahden vettä enempää kuin se on jo saastunut.” (HS 1966c, 4). Sanomalehtien kirjoitukset vahvistivat mielikuvaa vedenlaadultaan saastuneesta lahdesta.

Kuva 3. Laajalahden ja Seurasaaresselkien vedenlaatu 1967. Kartan nuolet ilmaisevat jäteveden laskupaikan ja virtaaman. Roomalaiset numerot I–VI ilmaisevat vedenlaadun ja käyttötarkoituksen: I = vesijohtoveden hankinta, II = uiminen, III = kalastus, IV = virkistystoiminta ja asutus, V = satamatoiminta ja vesiliikenne, VI = jäteveden johtaminen vesistöön. (HKA, Jätevesikomitea 1969, Liite 3)

Figure 3. Water quality at Laajalahti bay and Seurasaaresselkien bay in 1967. Arrows show sewage outlets and their outflow. The roman numerals I–VI indicate the local water quality and suitable use: I = suitable for drinking water, II = swimming, III = fishing, IV = recreation and household use, V = harbor and water transport, VI = sewage outlet.

Kiintoisan ja samalla merkittävän Laajalahdesta teki sen ristiriitaisuus. Laajalahti oli ihmisen vaikutuksen muokkaama, mutta silti luonnontilainen merenlahti keskellä kaupungistuvaa seutua. Se edusti ihmisen ja luonnon toimintojen risteytymää. Huolimatta sen vedenlaadun saastuneisuudesta Laajalahti tunnettiin etenkin linnustoltaan lajirikkaana lahtena, mitä ihmisen toiminta oli edesauttanut. Kimmo Aula on kirjoittanut, että ”Laajalahden länsi- ja luoteisrannat olivat laidunmaana ja rannassa viihtyivät hyvin kahlaajat ja avomaiden linnut.” (Aula 2001, 134). Vuonna 1954 Kalevi Raitasuo kirjoitti *Suomen Luonto* -lehdessä Iso-Huopalahden kaakkoiskulmaan laskevan ”likaviemärin” eli Tali jätevedenpuhdistamon rakentamisen kehittäneen lahdelle aivan uudenlaisen, rehevöityvän, lintujen suosiman ympäristön (Raitasuo 1954). Iso-Huopalahden ja Laajalahden rantojen rehevyys houkutteli muuttolintuja levähtämään ja ruokailemaan niissä. *Ilta-Sanomat* ja *Helsingin Sanomat* kirjoittivatkin keväisin muuttolintujen saapumisesta uutisia, jotka perustuivat usein juuri Laajalahdella tehtyihin havaintoihin (IS 1963b, 10; IS 1964, 2; IS 1965, 11; HS 1966a, 7). Helsingin seudun luontoa kartoittanut Viljo Erkamo pitikin Laajalahtea Vanhankaupungin vastineena ehdottaen sen suojelua läntisen Helsingin tärkeimpänä lintujen levähdys- ja pesimäalueena (Erkamo 1949, 36; Erkamo 1956, E.7, E.8).

Linnuston lisäksi Laajalahti oli yksi Helsingin ja Espoon sisämerilahtien tärkeimpiä kalastusalueita. Vuodesta 1927 alkaen Laajalahden Hagalundiin (suom. Otaniemi) rajoittuva vesialue oli määritetty kalastuslain mukaiseksi rauhoituspiiriksi tärkeänä kutupaikkana (HKA, Kaatopaikkakomitea 1966e). Vielä 1950-luvun puolivälissä helsinkiläiset virkistyskalastajat olivat suosineet Laajalahtea ylläpitäen lahden kalakantoja (HKA, US 1955). Helsingin kalastuksenvälvojan mukaan Laajalahti oli ollut vielä 1960-luvun alussa vedenlaadun heikkenemisestä huolimatta yksi merkittävimmistä Helsingin kalavesistä. Vaikka ammattikalastus

oli vähentynyt, oli virkistyskalastajien määrä vastaavasti kasvanut. Parhaimpina kesäiltoina lahdella risteili yli 100 venekuntaa uistelemassa kuhaa (HKA, Kaatopaikkakomitea 1965b). Veden laadun heikkeneminen tosin aiheutti lahden kaloissa haju- ja makuhaittoja (HKA, HS 1962b). Helsingin kaupungin urheilu- ja ulkoilulautakunta totesi myöhemmin, että Laajalahden ”parhaina kalastus- ja kutualueina tunnetut vedet” olivat lähestulkoon entiset (HKA, Jätevesikomitea 1969, Liite J). Vaikka Laajalahti tunnustettiin lajistoltaan rikkaaksi, tarjosi sen saastuneisuus niin Espoon kuin Helsingin jätehuollosta vastaaville toimijoille selkeän perusteen sijoittaa lahdelle kaatopaikka.

Kaatopaikka julkisessa keskustelussa

Vaikka kaatopaikan suunnittelu käynnistyi syksyllä 1963, sitä käsitellyt julkinen keskustelu ajoittui vasta keväälle 1966. Keskustelun käynnistivät luonnonsuojelujärjestöt, jotka jättivät Helsingin kaupunginhallitukselle ja Espoon kauppalanhallitukselle lausuntonsa suunnitellusta kaatopaikasta. Järjestöt olivat saaneet tietonsa pääosin sanomalehdissä julkaistusta vesilain edellyttämistä katselmuskulutuksista (HS 1966b, 22), mihin viittasivat niiden käyttämät ilmaukset kuten ”julkisuudessa esiintyneisiin tietoihin”. Suunniteltua kaatopaikkaa vastustivat Suomen Luonnonsuojeluyhdistys, Suomen Lintutieteellinen Yhdistys, Societas pro Fauna et Flora Fennica, Suomalainen Eläin- ja Kasvitieteellinen seura Vanamo, Biologian- ja maantiedon opettajat ry., Biologian ja maantieteen opiskelijain yhdistys Symbioosi ry. ja Luonto-liitto ry. Ne pelkäsivät Laajalahden rikkaana pitämänsä luonnon, etenkin linnuston, tuhoutumista (HKA, Kaatopaikkakomitea 1966c). Esimerkiksi Suomen Luonnonsuojeluyhdistys yhdisti Laajalahden Helsingin kolmen aikaisemman kaatopaikan historiaan todeten, että:

Helsingin ympäristössä on esimerkkeinä tällaisista arvottomaksi käyneistä, mutta alun perin erikoista luontoa edustaneista alueista mainittava Pikku- ja Iso-Huopalahti, Pasilan suo ja Lauttasaaren eräät erikoiset ranta-alueet [...] Espoon Laajalahden osalta ei voida osoittaa mitään syytä, miksi se ei voisi vielä pitkälle tulevaisuuteen säilyä sellaisena merkittävänä lintulahdena ja luonnonnähtävyytenä, jollaisena se on nykyään tunnettu. (HKA, Kaatopaikkakomitea 1966c)

Kaatopaikkaa vastustivat oman toimintansa luonnonsuojelullista näkökulmaa korostaen niin Valtion riistan tutkimuslaitos kuin myös Esbo-Grankulla Jaktvårdsförening ja Uudenmaan riistanhoitopiiri (HKA, Kaatopaikkakomitea 1966b).

Siinä, missä luonnonsuojelujärjestöt painottivat luonnonsuojelullista näkökulmaa, Teknillisen korkeakoulun ylioppilaskunta esitti huolensa suunnitellun kaatopaikan haitoista ihmisille. Järjestö vastusti suunniteltua kaatopaikkaa pitäen sitä uhkana uuden korkeakoulun ja sen yhteyteen rakennetun kansainvälisen kongressikeskuksen ja -hotellin Dipolin maineelle (HKA, Kaatopaikkakomitea 1966d). Merkillepantavaa oli se, että teknillisen korkeakoulun johto ei ottanut virallisesti kantaa tähän asiaan – lähdeaineistosta en löytänyt tästä yhtään viitettä. Paikallinen asukasyhdistys, Laajalahti ry., ei myöskään vastustanut suunnitelmaa, mikä heijasti paikallisten asukkaiden näkemystä lahden merkityksestä ja sen käytöstä (Lae *ym.* 1972; Honkanen 1980; Honkanen 1990). Kyseinen yhdistys oli jo vuonna 1957 ehdottanut Laajalahden vesijättömaan täyttämistä, minkä ehdotuksen Helsingin kaupunginhallitus oli hylännyt (HKA, Kaupunginhallitus 1957; HKA, Hbl 1957; HKA, HS 1957; HKA, VS 1957).

Laajalahdelle suunniteltu kaatopaikan nousi uutiseksi pääkaupunkiseudun sanomalehdissä huhtikuussa 1966. Aiheesta julkaistiin kahdeksan kirjoitusta eri lehdissä vajaan viikon aikana. Lehtikirjoittelun käynnistivät yllä mainitut luonnonsuojelujärjestöt. Esimerkiksi Suomen Luonnonsuojeluliiton sihteeri Olavi Hildén sai julkaistua suunniteltua kaatopaikkaa vastustavan kirjoituksensa *Uudessa Suomessa* 20.4.1966 (HKA, US 1966). Luonnonsuojelujärjestöjen toiminta selittyi sillä, että kaatopaikkakomitea vältti turhaa julkisuutta. Paula Schönach on todennut jätteiden olleen jo 1960-luvulla poliittisesti niin herkkä aihe, että jätteiden käsittelyyn, etenkin uusiin kaatopaikkoihin, liittyvät hankkeet pyrittiin käsittelemään mahdollisimman pitkälle julkisuudelta piilossa (Schönach 2008, 231–232). Kuitenkaan Laajalahden kaatopaikan suunnittelu ei ollut pysynyt salassa toisin kuin esimerkiksi Suomen Sosiaalidemokraatti

kirjoituksessaan väitti (HKA, SSD 1966). *Hufvudstadsbladet* oli uutisoinut Laajalahdelle suunniteltavasta kaatopaikasta jo lokakuussa 1963, kun taas *Helsingin Sanomat* julkaisi vastaavan kirjoituksen joulukuussa (HKA, Hbl 1963; HS 1963, 20). Nämä uutiset eivät kuitenkaan olleet synnyttäneet laajaa lehtikirjoittelua – joko kirjoituksia ei kirjoitettu tai sitten niitä ei julkaistu. Näistä ensin mainittu on todennäköisempi vaihtoehto. Suunnitteilla ollut kaatopaikka ei toiminut yhtä vaikuttavana yleisen ympäristötietoisuuden herättäjänä kuin toimiva kaatopaikka.

Helsingin Sanomien ympäristöuutisointia vuosina 1956–1990 tutkinut Pertti Suhonen on osoittanut, että ympäristöasioita käsittelevien lehtikirjoitusten määrä kasvoi juuri 1960-luvulla. Kasvava uutisointi osoitti ihmisten kiinnostuneen ympäristöön liittyvistä asioista riittävästi, jotta sanomalehdistön kannatti julkaista niitä käsitteleviä uutisia. (Suhonen 1994, 84–85) Tosin ympäristöaiheinen sanomalehtikirjoittelu oli ollut yleistä niin Helsingissä kuin myös Turussa jo 1800-luvun lopulta lähtien. Erona aikaisempiin lehtikirjoituksiin oli se, että ne eivät käsitelleet enää pelkästään paikallisia ympäristökysymyksiä (Laakkonen 2001; Lahtinen 2005) Silti jätehuolto ja kaatopaikat olivat vielä paikallisia ympäristöuutisia verrattuna esimerkiksi laajempiin keskusteluihin ilmansaasteista ja vesiensuojelusta (Turpeinen 1995, 271). *Helsingin Sanomissa* vuosien 1956–69 välisenä aikana julkaistuista 622 ympäristöuutisesta kiinteitä jätteitä käsitelti noin 3 % eli noin 20 uutista ja jätehuoltoa ylipäänsä 51 uutista. Tarkkaa lukua pelkästään kaatopaikkoja käsittelevistä uutisista ei ole. Tosin näitä lukuja tarkastellessa on huomioitava se, että Pertti Suhonen keskittyi otsikoihin, jolloin esimerkiksi paikannimen mainitseva kirjoitus ei ole tullut huomioiduksi (Suhonen 1994, 101–102, 105). Tätä taustaa vasten ei ole yllättävää, että suunnitellusta kaatopaikasta ei julkaistu montaa kirjoitusta.

Laajalahdelle suunnitellusta kaatopaikasta julkaistut sanomalehtikirjoitukset jakautuivat kolmeen ryhmään: kaatopaikkaa puoltaviin, sitä vastustaviin ja neutraaleihin. Kaatopaikkaa vastustaviin kirjoituksiin lukeutuivat yllä mainittu *Uuden Suomen* kirjoitus (HKA, US 1966) ja *Suomen Sosiaalidemokraatin* kirjoitus ”Kaikki eivät halua kaatopaikkaa” (HKA, SSD 1966). Suunniteltua kaatopaikkaa vastustavia kirjoituksia julkaistiin yllättävän vähän verrattuna kirjoituksiin jo olemassa olevan kaatopaikan haitoista. Esimerkiksi Iso-Huopalahden kaatopaikan haittojen, etenkin hajun, arvostelu alkoi heti sen perustamisen jälkeen (HS 1964, 19; HKA, HS 1964a; HKA; HS 1964b; HKA, HS 1964c). Suunniteltua kaatopaikkaa lähes neutraalisti käsitteleviä kirjoituksia edusti yksin *Vuokkosanomien* artikkeli, joka oli tosin laajin ja perusteellisin aiheesta julkaistu sanomalehtikirjoitus (VS 1966, 28–29).

Laajalahdelle suunniteltua kaatopaikkaa puoltavat kirjoitukset olivat lukumääräisesti suurin ryhmä. Niistä lähes kaikki julkaistiin *Helsingin Sanomissa* ja ne korostivat kaatopaikan välttämättömyyttä osana modernia kaupunkia. Kirjoittaessaan luonnonsuojelujärjestöjen esittämistä vastalauseista *Helsingin Sanomat* lainasi suoraan kaupungin puhtaanapitolaitoksen (olettavasti sen päällikön Heikki Saarenon) toteamusta, jonka mukaan Laajalahden länsiosa sopi erinomaisesti kaatopaikaksi, sillä oli ”kuollutta aluetta” (HS 1966d, 18). Vielä selkeämmin *Helsingin Sanomien* näkökulma ilmeni huhtikuun 21. päivän pääkirjoituksesta, joka painotti kaatopaikkaa puoltavaa teknis-taloudellista näkökulmaa: ”Miten jätteet hävitetään taloudellisimmin, siitä on kysymys.” Luonnonsuojelu oli kasvavan ja kehittyvän yhteiskunnan luksusta, johon sillä ei välttämättä ole varaa. Pääkirjoituksessa todettiin, että:

”Laajalahden tapauksessa kaatopaikan suunnittelijat eivät tiedä, mitä arvoja he aikovat hävittää, ja luonnonsuojelijat kieltäytyvät ymmärtämästä niitä käytännön toimenpiteitä, joihin kuntien on monesti pakko ryhtyä.” (HS 1966e, 6).

Kahta päivää myöhemmin lehti julkaisi saamansa vastineen, jonka kirjoittaja arvosteli kovin sanoin lehteä sen kaatopaikkamyönteisyydestä kyseenalaisten kaatopaikan sijoittamisen Laajalahdelle ”*maailmankuulun puutarhakaupungin ja nopeasti kohoavan ja yhä edustavammaksi käyvän kongressikeskuksen ja korkeakoulun*” läheisyyteen (HS 1966f, 6, 9). Poikkeuksellisesti *Helsingin Sanomien* toimitus oli kirjoittanut lyhyen kirjoittajaa vähättelevän vastineen, joka päättyi sanoihin: ”(h)ajunsuojelu pikemminkin kuin luonnonsuojelu näyttää ohjaavan Otaniemessä asuvan kirjoittajan kynän kulkua.” (HS 1966g, 9). Halpaan sarkasmiin verhottu vastine osoitti *Helsingin Sanomien* selkeästi kannattaneen suunnitellun kaatopaikan sijoittamista Laajalahdelle.

Helsingin Sanomien ympäristöuutisia tutkinut Pertti Suhonen ei ole kiinnittänyt huomiota lehden ja kaupunginhallinnon suhteeseen pohtiessaan ympäristökysymysten näkyvyyttä ja lehden julkaisupolitiikkaa (Suhonen 1994). *Helsingin Sanomat* pyrki selkeästi vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen kaatopaikkojen tarpeesta. Tätä korosti se, että lehden seuraavat kirjoitukset kaatopaikoista toistivat lauseen: ”kaupunki tarvitsee vuosittain 10 hehtaaria uutta kaatopaikka-aluetta” (HS 1966h, 3; HS 1966i, 15). Vaikka Laura Kolben mukaan *Helsingin Sanomat* suhtautui kriittisesti kaupungin hallintoon ja etenkin kaupunginjohtaja Teuvo Auraan (1911–99, kaupunginjohtajana 1968–78) (Kolbe 2002, 306–307), Laajalahden tapauksen uutisointi yhdistettynä *Helsingin Sanomien* muihin kaupungin jätehuoltoa koskeviin kirjoituksiin 1960-luvulla osoittaa lehden toimineen lähestulkoon kaupungin jätehuoltopolitiikan äänitorvena.

Kaatopaikan kuoppaaminen

Kuten useissa 1960-luvun ympäristökysymyksissä, myös Laajalahden kaatopaikan suunnittelussa korostui lainsäädännön merkitys (Schönach 2008, 247–248). Laajalahden tapauksessa yhdeksi merkittäväksi tekijäksi nousi vuoden 1962 vesilaki, jolla pyrittiin estämään vesistöjen saastuminen (Leino-Kaukiainen 1999, 45–52; Schönach 2004, 47–48). Uuden lain mukaan kaatopaikan perustaminen Laajalahdelle edellytti vesioikeuden lupaa, koska sillä saattoi ”olla vesistöä pilaava vaikutus”, ja koska Laajalahden luonnonmukaista rantaviivaa olisi muokattava (HKA, Kaatopaikkakomitea 1965c). Maan- ja vesialueenomistajana Helsingin kaupunki toimitti vaaditun hakemuksen Länsi-Suomen vesioikeuteen kesäkuussa 1965 (HKA, Kaatopaikkakomitea 1965d). Helsingin ja Espoon suhtautumisesta merenlahden täyttämiseen jätteillä kertoi se, että ne pitivät lupaa lähes automaattisena (HKA, Kaatopaikkakomitea 1964; EKA, Jätehuoltotoimikunta 1965c). Esimerkiksi Helsingin kaupungin vesilautakunta piti lahden täyttämistä hyväksyttävänä ja lainmukaisena, jos

”vältetään vesialueen tarpeettoman laajaa täyttämistä ja jos huolehditaan siitä, ettei likaa pääse kaatopaikka-alueelta kaupungin vesialueelle eivätkä täyttöalueelle nyt laskevat viemärit aibenta uudelleen sijoitettuihin kaupungin vesialueen likaantumista” (HKA, Kaupunginvaltuusto 1972).

Helsingin ja Espoon näkemykset heijastivat laajempaa suhtautumista vesistöjen saastumiseen 1960-luvulla, jolloin taloudellista hyötyä pidettiin vesistöjen suojelua tärkeämpänä (Leino-Kaukiainen 1999, 39–42, 58–59). Uuden lain nojalla Länsi-Suomen vesioikeus vaati kuitenkin Helsingiltä lisäselvityksiä (HKA, Kaatopaikkakomitea 1966a). Lopullinen lupapäätös viivästyi johtuen uuden lain aiheuttamasta lupahakemusmäärän kasvusta ja niiden käsittelyn hitaudesta, mitä purkamaan nimitettiin lopulta uusi vesiensuojeluun aikaisempaa tiukemmin suhtautunut vesihallitus heinäkuussa 1970 (Nienstedt 1997, 102–103).

Uuden vesilain merkitystä korosti valtionluonnonsuojeluvalvoja, tohtori Reino Kalliola, joka toimitti lausuntonsa suunnitellusta kaatopaikasta Helsingin kaupungin- ja Espoon kauppalanhallitukselle joulukuussa 1966. Lausuntoa olivat pyytäneet helsinkiläiset yksityishenkilöt (KA, Laajalahden kaatopaikka 1966). Syynä pyyntöön lienee ollut kyseisten henkilöiden halu suojella Laajalahti suunnitellulta kaatopaikalta. Kalliolan lausunto edusti 1960-luvulla harvinaista yhteiskunnallisen kehityksen väistämättömyyden ymmärtävää näkemystä, joka pyrki ymmärtämään eri toimijoiden näkemykset ja yhdistämään nämä luonnonsuojelullisesta näkökulmasta (vrt. Laine ja Peltonen 2003, 56–57, 114–118). Vaikka Kalliola piti kaatopaikkoja välttämättömyytenä, hän vastusti kaatopaikan perustamista Laajalahdelle todeten lausunnossaan, että:

”täyttämisaikatuksen voitaisiin ehkä yleisestikin yhtyä, jos kysymyksessä olisi tavallinen ranta-alue vailla erityisiä luonnonarvoja [...] alue edustaa kuitenkin poikkeuksellisen suuria luontoarvoja.”

Verrattuna luonnonsuojelujärjestöjen lausuntoihin, jotka huomioivat vain linnuston, Kalliola korosti Laajalahden merkitystä Helsingin ja Espoon merialueen yhtenä tärkeimmistä kalojen kutualueista. Laajalahden ruoppaaminen räjäytyksistä puhumattakaan haittaisi kalojen kutua jo

suunnitellun kaatopaikan suojavallin rakennusvaiheessa, minkä lisäksi lahden jätteillä täyttämisen haittaisi kutualueetta pysyvästi. Samoin kaatopaikan lyhyt käyttöaika, vajaat 10 vuotta, edusti erittäin lyhytnäköistä toimintaa, etenkin kun tavoitteena oli luonnontilaisen merenlahden täyttämisen jätteillä. Kalliola ei pitänyt Laajalahtea koskemattomana luontona, vaan ihmisen jo muokkaamana ympäristönä. Silti se oli luonnonarvoiltaan niin arvokas suhteessa sen sijaintiin, että suunnitellun kaatopaikan perustaminen olisi vesilain 1 luvun 15§ vastaista aiheuttaen ”yleisen edun” menetyksen (HKA, Kaatopaikkakomitea 1966e). Vesilakia on tarkasteltu lähinnä vesistön pilaantumisen estämisen näkökulmasta (vrt. Haila 2001, 36–38). Sitä vastoin Kalliola korosti vesialueen pysyvää muokkaamista, tässä tapauksessa täyttämistä, vesilain vastaisena (Suomen asetuskokoelma... 1962).

Vesioikeutta ja luonnonsuojeluvajaa merkittävämpi syy suunnitellun kaatopaikan perustamatta jättämiseen oli Espoon kauppa. Helsingin ilmansuojelua ja jätteenpolittoa käsittelevässä tutkimuksessaan Paula Schönach on korostanut luonnonsuojelullisia syitä, etenkin yllä mainittua valtion luonnonsuojeluvajojen lausuntoa, sekä Espoon kauppalaan muuttunutta kantaa antaen ymmärtää ensin mainitun vaikuttaneen jälkimmäiseen (Schönach 2008, 232–233). Todellinen syy oli kuitenkin Espoon päätös ostaa Mankkaan suoalue kauppalaan uudeksi pääkaatopaikaksi heinäkuussa 1969 (EKA, Kauppalaanvaltuusto 1969). Mankkaan kaatopaikan käyttöönoton jälkeen Espoolla ei ollut tarvetta toiselle kaatopaikalla, joka olisi vieläpä sijainnut edellisen vieressä.

Suunnitellun kaatopaikan perustamatta jättämiseen vaikutti kunnallishallinnon kasvava ympäristötietoisuus. Keväällä 1966 julkisuudessa oli vilkkaasti keskusteltu ehdotuksesta rannansuojelulaiksi, joka toteutui lopulta vain vuoden 1969 rakennuslain rantakaavana (Nienstedt 1997, 21, 34). Kuitenkin Espoon asemakaavalautakunta huomioi lakiehdotuksen ja päätti suojella kauppalaan kulttuurihistoriallisia alueita ja maisemia, joihin Laajalahti lukeutui (EKA, Asemakaavalautakunta 1967). (kuva 4). Espoon kauppalaanvaltuusto vahvisti Laajalahden suojelun osana Espoon uutta yleiskaavaa syksyllä 1968 (Maisala 2008, 74–75). Vaikka kaavaa ei koskaan vahvistettu, heijasti Espoon päätös ympäristötietoisuuden vaikutusta kunnallishallintoon. Maisemasuojelu huomioi klassista luonnonsuojelua laajemmin ihmisen muokkaamat alueet toimien siirtymänä ympäristönsuojeluun. Ilmoittaessaan tammikuussa 1971 kaatopaikkakomitealle päätöksestään olla perustamatta kaatopaikkaa, kauppalaanvaltuusto jätti mainitsematta niin uuden pääkaatopaikan perustamisen kuin myös Laajalahden suojelemisen.

Helsingissä Espoon päätöksen ehdottomuutta ei joko tiedostettu tai haluttu tiedostaa. Vaikka kaatopaikkakomitea oli tiedustellut kauppalaanvaltuutukselta jo syyskuussa 1968, oliko sen mielekästä enää jatkaa työskentelyään (HKA, Kaatopaikkakomitea 1968a; HKA, Kaatopaikkakomitea 1968b), Helsinki jatkoi Laajalahden kaatopaikan suunnittelua. Se katsoi tarvitsevansa uuden pääkaatopaikan, sillä Iso-Huopalahden ja Vuosaaren kaatopaikat olivat täyttymässä (HKA, Kaatopaikkakomitea 1967; Leminen *ym.* 1993). Esimerkiksi vuonna 1969 kaupunginhallitukselle luovutetussa täyttöalueoimikunnan mietinnössä Laajalahti lukeutui yhä täyttöalueisiin, jonka ”käyttö yhdistettynä kaato- ja täyttöpaikkana olisi teknillisesti edullisesti järjestettävissä.” Espoon päätös vaikutti vain rajoitteena: ”kauppalaan muuttuneiden asemakaavasunnitelmien johdosta saatetaan alueen käyttöä kaato- ja täyttöalueena kuitenkin tässä vaiheessa joutua rajoittamaan.” (HKA, Täyttöalueoimikunta 1969, 22). Helsingin järkähtämättömään linjaan vaikutti myös sen suunnittelukulttuuri: johtavat virkamiehet olivat tottuneet pitämään kiinni sovituista ja yhdessä suunnitelluista hankkeista (Kolbe 2002, 163).

Kuitenkin Helsingin kaupunginhallinnossa tapahtui murros uusien kaupunginvaltuutettujen kyseenalaistaessa teknokraattisen kaupunkisuunnittelun 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa. Laajalahden tapauksessa murrosta ilmensi toukokuussa 1970 kaupunginvaltuutettu Arvo Salon yhdessä 28 muun valtuutetun kanssa Helsingin kaupunginvaltuustolle esittämä aloite ”luonnonsuojelualueen muodostamiseksi” Laajalahdelle osana Euroopan luonnonsuojeluvuotta 1970. Aloitteessa valtuutetut arvostelivat suoraan kaupungin jätehuolto-politiikkaa, joka näki Laajalahden vain teknis-taloudellisesta näkökulmasta (HKA, Kaupunginvaltuusto 1972). Laajalahden suojeleminen sisältyi myös uusien kansanedustajien eduskunnalle jättämiin aloitteisiin, mutta se jäi toteuttamatta. Silti eduskunta-aloite oli osa paikallisten ympäristökysymysten politisoitumista laajemmaksi valtakunnalliseksi ympäristökeskusteluksi (Järvikoski 1991, 50–51, 170; Nienstedt 1997, 126–127).

Kuva 4. Laajalahti ja Iso-Huopalahti vuonna 1970. Laajalahden ruovikkoiset rannat näkyvät vasemmassa ylä-laidassa, Iso-Huopalahden kaatopaikka näkyy kuvan oikeassa reunassa. Laajalahti and Iso-Huopalahti in 1970. (Helsingin kaupunginmuseo, kuvaaja Simo Rista; ser093306; Helsinki City Museum, photograph by Simo Rista).

Figure 4. The reedy shore of Laajalahti bay is visible on the upper left-hand corner and the sanitary landfill site at Iso-Huopalahti is visible on the right-hand side.

Keskustelu Laajalahden suojelusta keskittyikin Helsingin hallintoon. Suojeluehdotuksesta antamissaan lausunnoissa sekä Suomen lintutieteellinen yhdistys että valtion luonnonsuojeluvuorjo Reino Kalliola puolsivat luonnonsuojelualueen perustamista (HKA, Kaupunginvaltuusto 1972, Liite 5). Sitä vastoin kiinteistölautakunta ja yleisten töiden lautakunta pitivät Laajalahdelle suunniteltua kaatopaikkaa välttämättömänä johtuen vaikeuksista löytää sopivia kaatopaikkoja kaupungista etenkin, kun arvio Helsingin vuosittaisesta jätemäärästä oli kasvanut jo yli neljään miljoonaan kuutiometriin. Marraskuussa 1972 kaupunginhallitus esitti kaupunginvaltuustolle lautakuntien lausuntojen riittävän selvityksiksi tarpeetta muihin toimenpiteisiin, minkä esityksen valtuusto hyväksyi (HKA, Kaupunginvaltuusto 1972). Huomionarvoista on se, että vuonna 1971 perustettu ympäristösuojelutoimikunta ei antanut asiasta lausuntoa, mikä saattoi johtua siitä, että suunniteltu kaatopaikka sijaitsi Espoossa. Sen sijaan kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosasto suositteli tekemässään kaupungin maisemainvestoinnissa Laajalahden suojelua pitäen sitä ”omaleimaisena ... merellisenä maisema-alueena” (Maisemainvestointi, 1972, 123). Vaikka Laajalahtea ei suojeltu vuosina 1970–72, valtuustoaloite sekä kyseenalaisti vallitsevan teknis-taloudellisen suunnittelukulttuurin että politisoi kysymyksen Laajalahden merkityksestä ja käytöstä.

Kaatopaikan suunnittelun jatkuminen ja ehdotus luonnonsuojelualueen perustamisesta nostivat kaatopaikan jälleen julkiseen keskusteluun. Ympäristötietoisuuden leviäminen oli vaikuttanut etenkin iltapäivänlehtien kuten *Ilta-Sanomien* suhtautumisessa ympäristökysymyksiin. Lehden kirjoitukset teknokraattisesta kaupunkisuunnittelusta kuten jätehuollosta olivat muuttuneet aikaisempaa kriittisemmiksi (Kolbe 2002, 308). Esimerkiksi joulukuussa 1969 *Ilta-Sanomien* arvosteli Helsingin kaatopaikkapolitiikkaa kirjoittaen kaupungin jatkavan Laajalahden kaatopaikan suunnittelua, vaikka sillä ei ole ”juuri tällä hetkellä ole pakottavaa tarvetta tällaiseen kaatopaikkaan.” (IS 1969, 12). Lopulta *Helsingin Sanomatkin* omaksui ympäristömyönteisemmän näkökulman 1970-luvun alussa. Esimerkkinä muutoksesta toimi lehden heinäkuussa 1970 julkaisema valtion luonnonsuojelutoimiston tutkimusassistentin Urpo Häyrisen

mielipidekirjoitus ”Helsingin luonto tekee jo kuolemaa”. Kirjoituksessaan Häyrinen kiirehti viimeisten rakentamattomien rantojen kuten Laajalahden suojelua todeten, että suunnitellun ”kaatopaikan perustaminen merkitsisi lopullista kuoliniskua maan parhaisiin kuuluvalla vesilintujen levähdys- ja pesimäpaikalle.” (HS 1970, 15). Kirjoituksessa ei ilmene Espoon päätös Laajalahden rantojen suojelusta, vaan kirjoitus keskittyy Helsingin kaupungin toimiin. Osoituksena ympäristötietoisuuden voimistumisesta *Helsingin Sanomat* kannatti Laajalahdelle ehdotettua luonnonsuojelualuetta (HS 1971, 4; HS 1972a, 15; HS 1972b, 4). Laajalahdesta julkaistut sanomalehtikirjoitukset osoittivat julkisen mielipiteen kääntyneen suunniteltua kaatopaikkaa vastaan.

Päätelmät

Paradoksaalisesti Laajalahden kaatopaikka oli yksi ensimmäisistä suunnitelluista kaatopaikoista Suomessa, mutta sitä ei koskaan rakennettu. Kaatopaikan suunnittelu ajoittui osaksi ympäristöherätystä. Luonnonsuojelukeskustelu, joka vielä 1950- ja -60-lukujen taitteessa oli kohdistunut koskemattoman puhtaan luonnon vaalimiseen, kuten viimeisten vapaina virtaavien koskien suojelemiseen, muuttui ympäristönsuojelukeskusteluksi, joka käsitteli ihmisen vaikutuksen muodostamia alueita ja paikkoja. Puhtaan ja koskemattoman sijaan oli tarpeen suojella ihmisten vaikutuksen muokkaamaa ympäristöä niin ihmiselle kuin samalla muulle luonnolle arvokkaana. Laajalahti edusti ihmisen ja luonnon vaikutuksen yhdessä muodostamaa, kerrostunutta ympäristöä, jonka merkitys ja arvo muuttuivat samalla, kun perinteinen luonnonsuojelu laajeni ympäristönsuojeluksi. Laajalahdelle suunnitellun kaatopaikan tapaus ilmentää luonnonsuojelun muuttumista ympäristönsuojeluksi kunnallisella tasolla.

Alkuperäislähteille sekä sanomalehtiaineistolle rakentuva tapaustutkimus mahdollisti eri toimijoiden tunnistamisen ja näiden esittämien näkemysten aikaisempaa tarkemman ja perusteellisemman tarkastelun. Verrattuna muihin paikallisiin kaatopaikka- ja jäteongelmiin, kansalaisyhteiskunnan ja -vaikuttamisen merkitys Laajalahden tapauksessa jäi yllättävän vähäiseksi (vrt. Sairinen 1994; Schönach 2008). Suunniteltua kaatopaikkaa vastustamaan ei syntynyt kansanliikettä. Julkinen keskustelukin rajautui vajaan viikon kestäneeseen sanomalehtikirjoitteluun huhtikuussa 1966 sekä vuonna 1970 tehtyihin suojelualoitteisiin ja niitä kommentoivaisiin lehtikirjoituksiin luonnonsuojelun alueen perustamisesta. Suunnitellun kaatopaikan vastustuksen vähäisyyden selittää osin se, että Laajalahtea pidettiin yleisesti pahasti saastuneena vesialueena, mikä ilmeni niin Helsingin kuin myös Espoon asiakirjoista sekä sanomalehtien kirjoituksista. Kaatopaikkaa vastustaneiden luonnonsuojelujärjestöjen vaikutus niin suunnitteluun kuin lopulliseen päätökseen jättää kaatopaikka perustamatta jäi eri lähteiden perusteella lähes olemattomaksi. Se, että luonnonsuojelujärjestöt olivat aktiivisia suunnitellun kaatopaikan vastustajia nostaa suunnitelman julkiseen keskusteluun, vahvistaa osaltaan näkemystä siitä, että vielä 1960-luvun puolivälissä suojelukysymykset kiinnostivat ensisijaisesti asiantuntijoita.

Laajalahden kaatopaikan suunnittelua voikin perustellusti pitää hallinnollisena keskusteluna, johon osallistui lähinnä virkamiehiä ja valtuutettuja. Tavallisten kaupunkilaisten ääni oli kuultavissa vain muutamissa yksittäisissä kirjoituksissa. Päätös jättää huolellisesti suunniteltu kaatopaikan rakentamatta ei johtunut poliittisten voimasuhteiden muuttumisesta kummankaan kunnan valtuustossa. Laajalahdelle suunniteltu kaatopaikka muuttui tarpeettomaksi vasta Espoon kauppalaanvaltuuston päätettyä suojella rakentamattomat rantansa ja perustaa uusi pääkaatopaikka Mankkaan suoalueelle. Johtuen uuden kaatopaikan perustamisesta, Espoon hallinnossa ei syntynyt kiistaa Laajalahden käytöstä. Espoon toiminta osoitti nuoren kunnallishallinnon kyvyn omaksua uusia vaikutteita herkemmin kuin Helsingin hierarkkisempi hallinto. Laajalahden suojelu toimi esimerkkinä kasvavan ympäristötietoisuuden vaikutuksesta kunnallishallintoon ennen ympäristönsuojelun virallistamista kunnallishallinnossa (vrt. Nienstedt 1997; Laakkonen 1999; Schönach 2008). Samalla Laajalahden tapaus osoitti, että kunnallishallinto omaksui valtionhallintoa nopeammin ympäristökysymysten käsittelyyn jo 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa (vrt. Haila 2001; Laakkonen & Vuorisalo 2012).

Siinä, missä Laajalahti oli yksi ensimmäisistä suunnitelluista kaatopaikoista, se oli samalla

yksi viimeisistä merenlahdelle suunnitelluista kaatopaikoista. Laajalahden tapaus korosti lainsäädännön merkitystä ympäristökysymyksen ratkaisussa. Toisin kuin Iso-Huopalahden kaatopaikan perustaminen vesijättömaalle, tavoite sijoittaa kaatopaikka merenlahteen alisti suunnitelman uuden vesilain piiriin, joka kielsi vesistön pysyvän muokkaamisen. Helsinki ja Espoo eivät voineet perustaa suunnittelemaansa kaatopaikkaa ilman vesioikeuden päätöstä, joka viivästy i johtuen lupahakemuksen käsittelyn venymisestä. Tosin vesioikeus ei koskaan antanut tapauksesta ratkaisua Helsingin vetäessä hakemuksensa pois keväällä 1973. Lopullinen juridinen näkemys suunnitellusta vesialueen täyttämisestä ja yleisen edun suhteesta jäi määrittämättä.

Laajalahden kaatopaikan suunnittelu ja lopulta sen perustamatta jättäminen ilmensivät muuttuvia näkemyksiä luonnontilaisen merenlahden arvosta ja käytöstä. Kaavailemansa kaatopaikan sijaan Espoon valtuusto päätti jättää Laajalahden rakentamatta maisemaltaan arvokkaana ympäristönä. Aikaisemmat tutkimukset ympäristöhistoriasta korostavat juuri maisemansuojelun toimineen siirtymänä luonnonsuojelusta ympäristönsuojeluun (Nienstedt 1994; Laakkonen 1999). Laajalahden kaatopaikan tapaus toimi esimerkkinä maisemansuojelun merkityksestä ja vaikutuksesta käytännössä. Kysymys Laajalahden suojelusta jäi kuitenkin ratkaisematta. Se muodostaa uuden kiintoisan tutkimuskohteen kunnallisen ympäristönsuojelun kehittämisestä pääkaupunkiseudulla 1970-luvulla.

Lähteet

Arkistolähteet

- Espeen kaupungin arkisto (EKA)
 Asemakaavalautakunta (1967) Pöytäkirja (9.12.1967). Asemakaavalautakunnan pöytäkirjat liitteineen Ca:23.
 Espoo 1960 (1961) Kertomus Espoon kunnan toiminnasta 1960. Maalaiskuntien liiton kirjapaino, Helsinki. Kunnan vuosikertomukset 1954–1963 C.g:2.
 Jätehuoltotoimikunta (1963) Pöytäkirja (31.10.1963). Jätehuoltotoimikunta Mba:89.
 Jätehuoltotoimikunta (1965a) Pöytäkirja (23.9.1965). Jätehuoltotoimikunta Mba:89.
 Jätehuoltotoimikunta (1965b) Jätehuoltotoimikunnan mietintö (15.11.1965). Jätehuoltotoimikunta Mba:89.
 Jätehuoltotoimikunta (1965c) Pöytäkirja (9.11.1965). Jätehuoltotoimikunta Mba:89.
 Kauppalanvaltuusto (1969) Pöytäkirja (27.8.1969). Espoon kauppalanvaltuuston pöytäkirjat 27.8.–15.10.1969 Ca:c:23.
 Kunnanvaltuusto (1962) Pöytäkirja (14.12.1962). Espoon kunnanvaltuuston pöytäkirjat 23.10.62–1.1.63 Ca:62.
 Helsingin kaupunginarkisto (HKA)
 Geotekninen toimisto (1965) Laajalahdi – alustava käyttösuunnitelma ja selvitys (22.5.1965). Kaatopaikkakomitea Ca:1.
Hufvudstadsbladet (Hbl) (1957) Parkprojekt vid Bredviken (13.8.1957). Lehtileike 29660.
 Hbl (1963) Bredvikens stränder skall kanske fyllas (19.10.1963). Lehtileike 47446.
Helsingin Sanomat (HS) (1957) Kuumetta aiheuttavia itikoita Laajalahdessa (13.8.1957). Lehtileike 29683.
 HS (1962a) Töölön virastotaloon tulee yhdeksän kerrosta (31.8.1962). Lehtileike 47325.
 HS (1962b) Jätevedet aiheuttava happikatoa rantavesissä (10.4.1962). Lehtileike 49420.
 HS (1964a) Erityinen huolellisuus tarpeen Iso-Huopalahden kaatopaikalla (3.1.1964). Lehtileike 48154.
 HS (1964b) Kaatopaikka (3.1.1964). Lehtileike 48155.
 HS (1964c) Pajamäen kaatopaikka (27.1.1964). Lehtileike 48445.
 Jätevesikomitea (1969) Jätevesikomitean mietintö (10.3.1969). Kaupunginhallituksen mietinnöt, Helsingin kaupunginvaltuuston asiakirjat 1970, Helsinki.
 Kaatopaikkakomitea (1963a) Espoon kauppalan terveydenhoitolaikunta – Laajalahden ranta-alueen täyttäminen (9.10.1963). Kaatopaikkakomitea K347.
 Kaatopaikkakomitea (1963b) Pentti Sunilan käsinkirjoittama kokousmuistiinpanovihko (12.11.1963). Kaatopaikkakomitea Ca:1.
 Kaatopaikkakomitea (1963c) Pentti Sunilan käsinkirjoittama kokousmuistiinpanovihko (27.11.1963). Kaatopaikkakomitea Ca:1.
 Kaatopaikkakomitea (1963d) Pöytäkirja (12.11.1963). Kaatopaikkakomitea K347.
 Kaatopaikkakomitea (1964) Suunniteltujen täyttöalueiden omistussuhteet ja käyttömahdollisuudet (21.11.1964). Kaatopaikkakomitea Ca:1.
 Kaatopaikkakomitea (1965a) Kirje Espoon kauppalan kunnallistekniseltä osastolta (28.10.1965). Kirjeistö 1963–1973, Kaatopaikkakomitea Ca:1.
 Kaatopaikkakomitea (1965b) Selostus Laajalahden kalastosta ja kalastusoloista (31.5.1965). Kaatopaikkakomitea CA:1.
 Kaatopaikkakomitea (1965c) Kirje nro 7 Helsingin kaupunginhallitukselle (11.3.1965). Kirjeistö 1963–1973, Kaatopaikkakomitea Ca:1.
 Kaatopaikkakomitea (1965d) Selvitys Länsi-Suomen vesioikeudelle (11.6.1965). Kirjeistö 1963–1973, Kaatopaikkakomitea Ca:1.

- Kaatopaikkakomitea (1966a) Pöytäkirja (13.2.1966). Kaatopaikkakomitea K347.
- Kaatopaikkakomitea (1966b) Espoon Laajalahden säilyttäminen (18.4.1966). Kaatopaikkakomitea K347.
- Kaatopaikkakomitea (1966c) Suomen Luonnonsuojeluyhdistys (14.4.1966). Kaatopaikkakomitea K347.
- Kaatopaikkakomitea (1966d) Teknillisen korkeakoulun ylioppilaskunta (17.5.1966). Kaatopaikkakomitea K347.
- Kaatopaikkakomitea (1966e) Valtionluonnonsuojeluvallat (21.12.1966). Kaatopaikkakomitea K347.
- Kaatopaikkakomitea (1967) Lyhennysote Helsingin kaupunginhallituksen toimituskirjasta (13.4.1967).
Kaatopaikkakomitea Ca:1.
- Kaatopaikkakomitea (1968a) Pöytäkirja (20.9.1968). Kaatopaikkakomitea K 347.
- Kaatopaikkakomitea (1968b) Kirje nro 14 Espoon kauppalanhallitukselle (20.9.1968). Kirjeistö 1963–1973,
Kaatopaikkakomitea Ca:1.
- Kaatopaikkakomitea (1971) Kirje Espoon kauppala (19.1.1971). Kirjeistö 1963–1973, Kaatopaikkakomitea Ca:1.
- Kaatopaikkakomitea (1973a) Laajalahden kaatopaikka (7.6.1973). Kaatopaikkakomitea Ca:1
- Kaatopaikkakomitea (1973b) Kaupungininsinöörin esittely (10.5.1973). Kaatopaikkakomitea Ca:1.
- Kaatopaikkakomitea (1973c) Laajalahden kaatopaikka (31.5.1973). Kaatopaikkakomitea Ca:1.
- Kaupunginhallitus (1957) Pöytäkirja (27.10.1957). Helsingin kaupunginhallituksen pöytäkirjojen liitteet – lokakuu,
Cb:236.
- Kaupunginhallitus (1962) Pöytäkirja (30.8.1962). Helsingin kaupunginhallituksen pöytäkirjat Ca:32.
- Kaupunginvaltuusto (1972) Pöytäkirja (15.11.1972). Helsingin kaupunginvaltuuston pöytäkirjat – marraskuu osa
I, Ca:415.
- Puhtaanapito-osasto (1959) Saven ja kiven kaatopaikkojen osoittaminen (28.1.1959). Kaatopaikat ja täyttöalueet Ha:38.
- Suomen Sosiaalidemokraatti* (SSD) (1966) Kaikki eivät halua kaatopaikkaa (29.4.1966). Lehtileike 606034.
- Täyttöalueoimikunta (1969) Täyttöalueoimikunnan mietintö (10.6.1969). Täyttöalueoimikunta K321.
- Uusi Suomi* (US) (1955) Kuhaturvoja Laajalahteen (14.5.1955). Lehtileike 23869.
- US (1966) Espoon Laajalahti – lintuparatiisi vai kaatopaikka (20.4.1966). Lehtileike 60404.
- Viikkosanomat* (VS) (1957) Suurta puistoaluetta suunnitellaan Laajalahteen (13.8.1957). Lehtileike 095525.
- Yleisten töiden lautakunta (1963). Pöytäkirja (9.12.1963). Yleisten töiden lautakunnan kokouspöytäkirjat Ca:53.
- Kansallisarkisto (KA)
- Laajalahden kaatopaikka (1966) Helsinki-Espoo, Laajalahden kaatopaikka, 40/10. Irtolehtidiari 1957–1973,
Luonnonsuojeluvallat Ab:1.

Kirjallisuus

- Aula, K. (2001) Taitelijoihin bongareihin – helsinkiläiset lintuharrastajat. Teoksessa Laakkonen, S., Laurila, S., Kansanen, P. & Schulman, H. (toim.) *Näkökulmia Helsingin ympäristöhistoriaan – kaupungin ja ympäristön muutos 1800- ja 1900-luvuilla*. Edita, Helsinki, 124–137.
- Brantz, D. (2007) The Natural Space of Modernity – A Transatlantic Perspective on (Urban) Environmental History. Teoksessa Lemhkuhl, U. & Wellenreuther, H. (toim.) *Historians and Nature – Comparative Approaches to Environmental History*. Berg, Oxford & New York, 195–225.
- Colten, C. M. (1994) Chicago's waste lands: refuse disposal and urban growth, 1840–1990. *Journal of Historical Geography* 20: 2, 124–142.
- Cooper, T. (2010) Burying the 'refuse revolution': the rise of controlled tipping in Britain, 1920–1960. *Environment and Planning A* 42, 1033–1048.
- Erkamo, V. (1949) *Ehdotus Helsingin seudun luonnonsuojelunueiksi*. Helsingin seutukaavaliitto, Helsinki.
- Erkamo, V. (1956) *Tutkimus Helsingin seudun läbialueen virkistys- ja luonnonsuojelukohdeista 1950 ja 1956*. Helsingin Seutukaavaliitto, Helsinki.
- Espoo (1971) *Espoon kaupungin tilastollinen vuosikirja 1971*. Espoo.
- Eteläaho, E. (2005) Kaatopaikkojen sijoittamisesta Suomessa esimerkkinä pääkaupunkiseudun kaatopaikat 1950-luvulta alkaen. Julkaisematon pro gradu –tutkielma, Helsingin yliopisto
- Gandy, M. (2002) *Concrete and Clay – Reworking Nature in New York City*. The MIT Press.
- Haila, Y. (2001) ”Ympäristöherätys”. Teoksessa Haila, Y. & Jokinen, P. (toim.) *Ympäristöpolitiikka*. Vastapaino, Jyväskylä, 21–46.
- Helsinki (1970) *Tilastollinen vuosikirja 1970*. Helsinki.
- Honkanen, E. (toim.) (1980) *Laajalahti: 6.12.1950–6.12.1980 – Laajalahti ry:n 30-vuotisjulkaisu*. Multiprint, Helsinki.
- Honkanen, E. (1990) *Laajalahti ry. 40 v. Litopaino, Tampere*.
- Joukola, M. (1996) Helsingin jätehuollon kehitys – kiinteän yhdyskuntajätteen käsittely ja loppusijoitus 1700-luvulta nykyhetkeen. Painamaton esitutkimus, Helsingin yliopisto.
- Järvikoski, T. (1991) Ympäristöliike suomalaisessa politiikassa. Teoksessa Massa, I. & Sairinen, R. (toim.) *Ympäristökysymys – ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*. Gaudeamus, Helsinki, 162–179.
- Kaatopaikat 1974 (1976) Yhdyskuntien vesi- ja ympäristöprojekti. *YVY tutkimus* 12. Helsinki.
- Kallenautio, J. (1984) Kunnallistalous, yhdyskuntateknikka, kunnalliset liikelaitokset ja joukkoliikenne. Teoksessa Tommila, P. (toim.) *Suomen kaupunkiläitöksen historia 3 – itsenäisyyden aika*. Suomen kaupunkiliitto, Kunnallispaino, Vantaa, 331–406.
- Kolbe, L. (2002) Helsinki kasvaa suurkaupungiksi – Julkisuus, politiikka, hallinto ja kansalaiset 1945–2000. Teoksessa Kolbe, L. & Helin, H. *Helsingin historia vuodesta 1945 – Osa 3*. Edita, Helsinki, 10–511.

- Kortelainen, J. & Vepsäläinen, M. (2000) Teollisuuskaupungin ekologinen modernisaatio. Teoksessa Kortelainen, J. (toim.) *Vihertyvä kaupunkiseutu – suunnittelun ja hallinnan ekomoderni käänne*. SoPhi 47. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 35–63.
- Laakkonen, S. (1999) Harmaat aallot – ympäristönsuojelun tulo Suomeen. Teoksessa Laakkonen, S., Laurila, S. & Rahikainen, M. (toim.) *Harmaat aallot: ympäristönsuojelun tulo Suomeen*. Historiallinen arkisto 113. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki, 209–227.
- Laakkonen, S. (2001) *Vesiensojelman synty – Helsingin ja sen merialueen ympäristöhistoriaa 1878 – 1928*. Gaudeamus, Helsinki.
- Laakkonen, S. & Laurila, S. (2001) Vihreä keidas? Töölönlahden pilaantumisen ja sojelman yhteiskuntahistoriaa 1700-luvun lopulta vuoteen 2000. Teoksessa Laakkonen, S., Laurila, S., Kansanen, P. & Schulman, H. (toim.) *Näkökulmia Helsingin ympäristöhistoriaan – kaupungin ja ympäristön muutos 1800- ja 1900-luvuilla*. Edita, Helsinki, 256–271.
- Laakkonen, S. & Vuorisalo, T. (2012) Ympäristöongelman käsitteen historiaa. Teoksessa Lummaa, K., Rönkä, M. & Vuorisalo, T. (toim.) *Monititeinen ympäristötutkimus*. Gaudeamus, Helsinki, 121–129.
- Lae, H., Sinkkonen, A., Junes, L. P., Luotonen, A. & Salminen P. (toim.) (1970) *Laajalabti 6.12.1950–6.12.1970 – Laajalabti ry:n 20-vuotisjulkaisu*. Espoo.
- Lahtinen, R. (2005) *Ympäristökeskustelua kaupungissa – kaupunkiympäristö ja ympäristöasenteet Turussa 1850–1950*. Scripta Lingua Fennica Edita C 230. Turun yliopisto, Turku.
- Laine, A. O., Pesonen, L., Myllynen K. & Norha, T. (2003) Veden laadun muutosten vaikutus Helsingin ja Espoon edustan merialueiden pohjaeliöstöön vuosina 1973–2001. *Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja* 10/2003, Helsinki.
- Laine, M. & Peltonen, L. (2003) *Ympäristökysymys ja aseveliakseli – ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959–1995*. Tampereen yliopistopaino, Tampere.
- Leino-Kaukiainen, P. (1999) Vesistöistä viemäreiksi – vesiensojelu Suomessa 1945–1970. Teoksessa Laakkonen, S., Laurila, S. & Rahikainen, M. (toim.) *Harmaat aallot: ympäristönsuojelun tulo Suomeen*. Historiallinen arkisto 113. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki, 33–68.
- Leminen, K., Arovaara, H. & Forss, P. (1993) Helsingin jätteenkäsittelyalueet. *Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja* 11/93. Helsinki.
- Louekari, S. (1999) Meidän saamaton Ateenamme – ympäristöasenteet Jyväskylässä. Teoksessa Laakkonen, S., Laurila, S. & Rahikainen, M. (toim.) *Harmaat aallot: ympäristönsuojelun tulo Suomeen*. Historiallinen arkisto 113. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki, 189–205.
- Maisala, P. (2008) *Espoo – oma lukunsa. Kaupunkisuunnittelun, kaupunkirakentamisen ja kaavoitushallinnon kehitys vuoteen 2000*. Espoon kaupunkisuunnittelukeskus. Lönnberg Painot Oy, Helsinki.
- Maisemainvestointi (1972) *Helsingin kaupungin maisemainvestointi ja analysointi – 1. vaihe*. Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluviraston raportteja. Asemakaavaosasto. Maisematoimisto 2/1972.
- McGurty, E. (2006) Solid Waste Management in “The Garbage State” – New Jersey’s Transformation from Landfilling to Incineration. Teoksessa Maher, N. M. (toim.) *New Jersey’s Environments: Past, Present and Future*. Rutgers University Press, 28–47.
- Melosi, M. (2000) *The Sanitary City – Urban Infrastructure in America from Colonial Times to the Present*. The John Hopkins University Press, Baltimore & London.
- Nienstedt, S. (1997) *Ympäristöpolitiikan alku – ympäristönsuojelun tulo Suomen valtakunnalliseen politiikkaan 1960- ja 1970-luvun vaihteessa*. Turun yliopiston poliittisen historian tutkimuksia 9. Turku.
- Nygård, H. (2001) Kompostoida vai polttaa? Keskustelua jätteenkäsittelyn vaihtoehtoista 1950-luvulla. Teoksessa Laakkonen, S., Laurila, S., Kansanen, P., & Schulman, H. (toim.) *Näkökulmia Helsingin ympäristöhistoriaan – kaupungin ja ympäristön muutos 1800- ja 1900-luvuilla*. Edita, Helsinki, 90–101.
- Nygård, H. (2016) *Kuopasta kiertotalouteen – Suomen yhdyskuntajätehuollon historia*. Libris Oy, Helsinki.
- Radkau, J. (2008) *Nature and Power – A Global History of the Environment*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Raitasuo, K. (1954) Linnuston suojelualue Helsingin Munkkiniemeen. *Suomen Luonto* 1954, 91–95.
- Rannikko, P. (1994) Ympäristökamppailujen aallot. Teoksessa Rannikko, P. & Lehtinen, A. (toim.) *Pasilasta Vuotokselle – ympäristökamppailujen uusi aalto*. Gaudeamus, Helsinki 11–28.
- Saikkonen, P. (2015) *Riskitieto kuntapäätöksenteossa – tapanksen saastunut maaperä Helsingissä*. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2015: 9. Unigrafia, Helsinki.
- Sairinen, R. (1994) *Ympäristökonfliktit kuntien suunnittelussa ja päätöksenteossa*. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Schönach, P. (2004) *Saippuakuplista sojeluun – Vantaanjoen ympäristöhistoriaa vuosilta 1945–1963*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuskatsauksia 6:2004, Helsinki.
- Schönach, P. (2008) *Kaupungin savut ja käryt – Helsingin ilmansuojelu 1945–1982*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Strasser, S. (1999) *Waste and Want – A Social History of Trash*. Metropolitan Books, New York.
- Suhonen, P. (1994) *Mediat, me ja ympäristö*. Kustannusosakeyhtiö Hanki ja jää, Helsinki.
- Suomen asetuskokoelma vuodelta 1961* (1962) Helsinki.
- Toivola, T. (2001) Kaatopaikkojen ympäristövaikutuksia ja Helsingin entisten kaatopaikkojen nykytilanne. *Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja* 2/2001.
- Turpeinen, O. (1995) *Kunnallistekniikka Suomessa keskiajalta 1990-luvulle*. Gummerus, Jyväskylä.
- Yrjänä, J. (2013) *Maata näkyvässä – Helsingin maanbankinnan viisi vuosisataa*. Helsingin kaupungin kiinteistövirasto. Edita, Helsinki.

Sanomalehdet

- Helsingin Sanomat* (HS) (1961) Iso-Huopalahtea ruopataan rantavesien suojelemiseksi (30.12.1961).
HS (1963) Geoteknillinen selvitys uusilla kaatopaikoilla (13.12.1963).
HS (1964) Bradfordin järjestelmän mukainen kaatopaikka Iso-Huopalahdelle (19.1.1964).
HS (1966a) Ruokokerttunen ja sirittäjä saapuneet (9.5.1966).
HS (1966b) Kuulutus (13.1.1966).
HS (1966c) Helsingille ja Espoolle kaatopaikka Laajalahteen (16.2.1966).
HS (1966d) Laajalahdesta suunnitellaan kaatopaikkaa – luonnonsuojelujärjestöt esittävät vastalauseensa (20.4.1966).
HS (1966e) Laajalahti (pääkirjoitus) (21.4.1966).
HS (1966f) Laajalahden tapaus – Helsingin Sanomien toimitukselle (23.4.1966).
HS (1966g) Toimitus (23.4.1966).
HS (1966h) Helsinkiin rakennetaan uusi jätepolttimo ennen vuotta 1970 (4.8.1966).
HS (1966i) Helsingissä jätteiden hävitys siirtymässä suurpolttimoiksi (15.12.1966).
HS (1970) Helsingin luonto tekee jo kuolemaa (5.7.1970).
HS (1971) Vanhankaupunginlahti saastunut – Laajalahdesta suunnitellaan uutta luonnonsuojelualuetta (10.2.1971).
HS (1972a.) Helsingin lintuparatiiseista on tullut liejulamikoita (8.5.1972).
HS (1972b) Myötätuulta Laajalahden luonnonsuojelualueelle (14.8.1972).
Iltasanomat (IS) (1962) Likaisia vesiä (pääkirjoitus) (2.7.1962).
IS (1963a) Tämä on pian edessä; Helsingin jätevedet johdetaan avomerelle (8.2.1963).
IS (1963b) Laulu ja liverys kutsuvat luontoon (11.5.1963).
IS (1964) Lintumaailman harvinaisuuksia (15.5.1964).
IS (1965) Lintujen pääparvet odotuttavat (30.5.1965).
IS (1969) Espoon ja Helsingin yhteinen kaatopaikka Laajalahteen? (3.12.1969).
Väikkösanomat (VS) (1966) Täytetäänkö tämä kaikki jätteillä? (22.4.1966).